

کاروان ثروت

غنائیم نادرشاه از فتح هندوستان

ابن کاروان ثروت در بهار سال ۱۱۵۲ از هندوستان به ایران می آمد . طلا و نقره مسکوک ، جواهر ، ظروف و اشیاء زرین و سیمین ، پارچه های فاخر ، اسلحه ، اشیاء سلطنتی و هزاران نفایس دیگر و حتی کتب خطی قیمتی را بحدی که در شمار نمی آمد بر پشت هزار فیل و هفت هزار اسب و ده هزار شتر بار کرده بودند و منزل به منزل با وقار و جلال تمام از دهلی به لاهور و از لاهور راه مشهد را پیش می گرفت .

ابن کاروان حامل غنایمی بود که نادر شاه اعظم از نتیجه فتح هندوستان بایران میاورد . در پائیز سال ۱۱۵۱ نادرشاه با ۳۶ هزار قشون دلبز خود به هندوستان حمله کرد . علل این هجوم از موضوع بحث من خارج است .

اقوال مورخین در خصوص این غنائیم احوانا باقمانه شبیه می شود ولی آنچه را به صحت نزدیک تر است در طی ابن سطور بطور خلاصه ملاحظه خواهید کرد :

پس از شکست قشون محمد شاه هندی نادر شاه بر حسب دعوت او مصمم شد که بد هلی برود و در روز نهم ذیحجه ۱۱۵۱ وارد دهلی پایتخت قدیمی سلاطین هند شد و مدت پنجاه و هشت روز در آنجا توقف کرد ،

در موقع ورود نادرشاه به پای تخت محمد شاه هندی برای

دلجوئی او و برای اینکه نادرشاه سلطنت هندوستان را دوباره بوی واگذار کرده است و بالاخره برای اینکه هر مقهور ذلیل نسبت به قاهر توانای خود همینطور رفتار میکنند با سرار تمام از او استدعا کرد که لا اقل تمام ممالک ما وراء سند را جزو ایالات ایران نلم بدهد و در تحت سلطنت و اوامر مستقیم خود بشمارد و برای جبران مخارج این جنگ و صدماتی که به شخص پادشاه در شورش دهلی و به سایر افراد قشون او در جنگهای دیگر وارد آمده است نادرشاه را به خزان خود برد و درهای آنرا آگشود و باو تکلیف کرد که هر چه میخواهد از ثروت چندین هزارساله او بر دارد .

مستر جمس فریزر انگلیسی در تاریخ نادر شاه می نویسد که محمد شاه بهمین مختصر اکتفا نکرد و روز یکشنبه هیجدهم ذیحجه حکم کرد که عظیم الله خان و جوکل کشور وکیل سیتارام والی بنکاله و تمام صاحبمنصبان دربار و رؤسای محاکم درخانه سر بلند خان یکی از اعیان دهلی جمع شوند و هدایایی را که باید به نادرشاه بدهند صورت بر دارند و درضمن به تمام زیردستان خود که دارائی معینی داشتند امر کرد که صورت مایملک خود را باین هیئت بدهند و این هیئت هر چه را تشخیص می دهد از دارائی ایشان ضبط کند و به نادرشاه تقدیم دارد و حتی در حکم خود قید کرد که اگر بعد معلوم شود که کسی خلافی کرده و دارائی خود را از آنچه هست کمتر صورت داده است به مجازات شدید خواهد رسید و این هیئت مدت بیست و دو روز به ضبط اموال اشخاص و تهیه هدایا و غنایم مشغول بود

و تمام اعضای دربار در ظرف این بیست و دو روز از طلوع تا غروب آفتاب در همان هیئت جمع میشدند و منحصرأً باین کار مپیرداختند .

از طرف دیگر خود محمد شاه آنچه داشت از نادرشاه مضایقه نکرد ، مستر فریزر می نویسد که در آن وقت بیست کرور تومان ایران در خزانه هندوستان طلا و نقره مسکوک بود و بعلاوه دفینه های دیگر بود که سالها کسی درهای آنها را نگشوده بود و از محتوی آن خبر نداشت و چون باز کردند دیدند بهمین میزان در آنجا هم طلا و نقره هست یعنی روی هم رفته چهل کرور تومان ایران مسکوک طلا و نقره موجود بود که فوراً به نادرشاه تقدیم شد .

۶۱

گذشته از این مقدار نقره مسکوک هرچه جواهر و اشیاء قیمتی و ظروف طلا و نقره و اثاثیه سلطنت و اسباب خانه و پارچه های قیمتی نفیس و اسب و فیل و اسلحه و کتاب و غیره که در قصور عالیّه او بود و نادرشاه بشخصه انتخاب کرد باو تفویض داشت که بعد شرح داده خواهد شد .

از طرف دیگر محمدشاه به افراد صاحبمنصبان و نظامیان که همراه نادرشاه بوده اند جوایز و صلوات فراوان داده است . میرزا محمد حسن بن میرزا محمد رحیم لنجانی اصفهانی در تاریخ « جنة الاخبار » (۱) می نویسد که محمد شاه معادل پانزده کرور تومان به رؤسای قشون نادرشاه انعام داد و به افراد قشون وی بهر يك شصت رویه جایزه بخشید و میرزا مهدیخان دامغانی

مورخ و دبیر معروف که منشی باشی نادر شاه بوده است در « تاریخ جهان گشای نادری » مینویسد که بهر کدام صد رویه انعام داد و بملاوه مواجب یکساله تمام افراد قشون را پرداخت و مستر فریزر میگوید انعام و جایزه هائی که به همراهان نادرشاه درین سفر رسید از صد و پنجاه کرور تومان ایران متجاوز بود. در خلال همین احوال اشخاصی را که محمد شاه مامور کرده بود از اموال متمولین هندوستان هدایا و غنایمی تهیه کنند پس از بیست و دو روز صورتی ترتیب دادند که مستر فریزر در تاریخ خود آنرا بشرح ذیل یاد داشت کرده است :

۱ (اموال سعادت خان که به ضبط نادرشاه در آمد يك میلیون و صد بیست و پنج هزار تومان -

۲ (تقدیمی نظام الملک و قمرالدین خان از نقد و جواهر و اشیاء قیمتی هر يك پنج میلیون و پانصد هزار تومان یعنی روی همرفته یازده میلیون تومان -

۳ (اموال خان دوران غیر از آنچه در اردو داشت و در موقع شکست بدست قشون نادر شاه رسیده بود سه میلیون و هفتصد و پنجاه هزار تومان -

۴ (اموال مظفر خان که نادرشاه ضبط کرد پانزده میلیون تومان -

۵ (تقدیمی صاحب منصبان دربار و قشون عمدتاً شاه یازده میلیون تومان -

۶ (تقدیمی سایر امرای هندوستان هفتاد و پنج میلیون تومان -

و در صورتی که این مبالغ را جمع بزنیم این عدد عجب افسانه ای بدست می آید : ۰۰۰ و ۸۷۵ و ۱۱۶ تومان

چند روز بعد از این قضا با یعنی شب پنجشنبه ۲۹ ذی حجه نادرشاه برای اینکه عقد اخوت پادشاهان هندوستان را با خانواده خود محکم کند یکی از شاهزاده خانمهای هندی را که قرابت با محمد شاه داشت یعنی دختر یزدان بخش پسر کام بخش و نواده اورنگ زیب را برای نصرالله میرزا پسر دوم خود عقد کرد و مجلس جشنی برای زفاف او ترتیب دادند که نظیر آن در تاریخ تا بحال ذکر نشده است و در موقع زفاف بطوری که مستر فریزر می نویسد محمد شاه ۱۸۷۵۰ تومان جواهر و معادل همان مبلغ وجه نقد پیشکش کرد که روی هم رفته بالغ بر ۳۷۵۰۰ تومان می شود . و میرزا مهدبخان در تاریخ جهان گشا و میرزا محمد حسن در جنة الاخبار هر دو می نویسند که به داماد برای مراسم عروسی هدایای ذیل را داد :

يك خفتان مرواريد - يك زره مرصع - چند قطعه الماس - سه زنجير فيل و پنج سر اسب معروف با پراق مرصع .
و بالاخره وقتی که موقع حرکت نادرشاه از هندوستان رسید و خواست با محمد شاه وداع کند بقول مستر فریزر غیر از هدایای سابق اشیاء ذیل را دو باره بمنوان یادگار این مسافرت به پادشاه ایران تقدیم کرد :

يك تاج جواهر نشان - يك سر پیچ جواهر - يك بازو بند مرصع - يك کمر بند جواهر نشان - يك دسته شمشیر مرصع - يك شمشیر راست مرصع که در بین اهالی دکن معمول است و آنرا « دھوپ » می گویند - يك قداره مینا کاری -

سر جان ملکم وزیر مختار هندوستان در زمان فتحعلی شاه

در تاریخ ایران معروف خود می نویسد مقدار غنایمی را که نادرشاه از این سفر برده است از هفتاد میلیون لبره انگلیسی (تقریباً ۲۸۰ کرور تومان به نرخ آن روز) تا سی میلیون لیره (قریب ۱۲۰ کرور تومان به نرخ روز) می نویسد و از سی میلیون کمتر تخمین نکرده اند که بیشتر آن جواهر نفیس بوده و مقدار کثیری فیل در بین این غنایم دیده میشد و از آن جمله تخت طاوس است .

مسیو دوبو Dubeux فرانسوی در کتاب خود راجع به ایران این غنایم را به ۷۵۰ میلیون فرانک تخمین می کند .

میرزا مهدی خان در تاریخ جهان گشای نادری و حاج عبد الوهاب شیرازی پسر آقا علی اشرف مدرس در تاریخ خود موسوم به « نخبة الاخبار » (۱) مینویسند که غیر از جواهر و اشیاء قیمتی و اجناس و پارچه ها و اسلحه و سایر غنایم فقط وجه نقدی که عاید نادرشاه شد از پانزده کرور تومان ایران متجاوز بوده است .

اما آنچه نادر شاه از خزاین و اموال محمد شاه در موقع ورود به دهلی انتحاب کرده و با خود بایران آورده است بر حسب تخمین مستر فریزر بقرار ذیل است :

- (۱) جواهر از اموال محمدشاه و سایر امرا ۹۳,۷۵۰,۰۰۰ تومان .
- (۲) اشیاء طلا و نقره و اسلحه مرصع و تخت طاوس و نه تخت مرصع دیگر ۳۳,۷۵۰,۰۰۰ تومان .
- (۳) مسكوك طلا و نقره ۹۳,۵۰۰,۰۰۰ تومان .

۴) ظروف طلا و نقره که شکسته و سکه زدند
۱۸,۷۵۰,۰۰۰ تومان -

۵) پارچهای نفیس و قیمتی از هر قبیل ۷,۵۰۰,۰۰۰ تومان.

۶) اسباب خانه و سایر اشیاء قیمتی ۱۹,۲۵۰,۰۰۰ تومان.

۷) اسلحه و توپ و غیره ۳,۷۵۰,۰۰۰ تومان.

جمع کل ۲۶۲,۲۵۰,۰۰۰ تومان یعنی ۵۲۴ کرور تومان و نیم و مستر فریزر خود می نویسد کلبه منافع نادر شاه از این سفر ۷۵۰ کرور تومان بود که ۵۲۵ کرور از آن جواهر و اشیاء قیمتی بود و ۷۵ کرور تومان هم عاید صاحبمنصبان و افراد قشون وی شد و به علاوه انعام و جایزه ای که پادشاه و اعیان هندوستان طوعاً به همراهان نادرشاه دادند ۱۵۰ کرور تومان بود.

۶۵

گذشته از صورت فوق باز بر حسب تقریر و تحقیق مستر فریزر هزار فیل و هفت هزار اسب و ده هزار شتر نادرشاه از هندوستان با خود بایران آورد. صد نفر خواجه سرایان برای خدمات حرم خانه وی در مراجعت با او همراه بودند و محمد شاه هزار نفر از سواران زبده قشون خود را انتخاب کرد و بعنوان غلامی در رکاب نادرشاه بایران فرستاد و از طرف دیگر در موقعی که نادرشاه عازم ایران شد مطابق صورت ذیل هفتصد و سی نفر خادم و صنعتگر هندی بایران آورد :

۱) نویسنده صد و سی نفر

۲) آهنگر دو بیست نفر

۳) بنا سیصد نفر

۴) سنک تراش صد نفر

• (نجار دوپست نفر

و این خدام و صنعتگران را برای این انتخاب کرد که
اولا رابطه دائمی بین ایران و هندوستان برقرار باشد و ثانیاً
چون در نتیجه فتنه های متوالی قبل از سلطنت او صنعتگران
قابل در ایران کم شده بودند و صنعتگران و خدام هندی هم
بهرتر از عهده خدمت بر می آمدند بوسیله این اشخاص می
خواست صنایع ایران را دوباره رونق دهد و بهمین جهت حکم
کرد که قبل از حرکت نقشه شهر شاه جهان آباد دهلی را
بردارند و همراه بیاورند که از روی آن نقشه شهر جدیدی
برای پای تخت خود در یکی از نقاط مناسب مملکت بسازد و
بایشان حکم کرد که در فندهار منتظر او امر او باشند و در
ضمن هم خرج سفر و وسایل نقلیه با مقداری مساعدت بایشان
داد ولی این عده بر حسب تنبلی و تن پروری و در ضمن نفاق
که در طبیعت هندوها پیش از هراست آسبائی است در راه بین
دهلی و لاهور فرار کردند و به صوب ماموریت خود نرسیدند.
در بین این غنایم خطیر چند چیز است که محتاج و مستحق
تذکار جداگانه است :

اولا تخت طاوس است که تخت سلطنتی پادشاهان هند بوده
و مکمل به جواهر بی نظیر و از نقایس اشیاء قیمتی روی زمین
بشمار میرود که در آن تاریخ مورخین همه آنرا به پانزده کروور
نومان ایران تخمین کرده اند . تخت مزبور که در تمام عالم
معروف است هنوز هم در بساط سلطنتی ایران است ولی معلوم
نیست که بهمان حال سابق مانده باشد .

ثانیاً - يك قطعه الماس معروفی است به وزن هشت مثقال موسوم به دریای نور که در سنه ۹۳۰ هجری که محمد بابر شاه پادشاه معروف گورکانی هند پسر خود محمد همایون شاه را به فتح اکره از بلاد هندوستان فرستاد در موقع تسخیر آن شهر بکرماجیت نام که از اولاد حکام کوالیار بود این الماس را به محمد همایون تقدیم کرد و مدت دویست و بیست و یکسال این قطعه الماس معروف با يك قطعه الماس دیگر موسوم به کوه نور در جزو نفایس دربار سلطنتی هندوستان بود کوه نور پس از ضعف سلاطین هندوستان به پادشاه لاهور تعلق گرفت و از آنجا بدست سلاطین انگلستان افتاد و اینک جزو جواهر سلطنتی دربار لندن است و دریای نور را نادر شاه بایران آورد و در جزو احوال سلطنتی ایران بود که اینک معلوم نیست در ایران است یا بخارج از ایران رفته و بدیگری تعلق گرفته است .

ثالثاً - متجاوز از شصت هزار جلد کتب خطی نفیس و نادر بود که در آن سفر بامر نادر شاه اعظم بایران حمل کردند که قسمتی از آن در کتابخانه آستانه رضوی ضبط و قسمت دیگر در کتابخانه سلطنتی طهران محفوظ بود و معلوم نیست از آن کتب فعلاً چه قدر باقی مانده و در چه حالت یافت میشوند ،

رابعاً - در جزو اسلحه و ذخایر جنگی که نادر شاه بایران حمل کرد دویست عماده توپ سنگین بود که هنوز هم بعضی از آنها در اغلب از شهر های ایران دیده میشود .

* * *

از این غنایم پادشاه بزرگ نادر شاه اعظم مقداری که معادل دوازده هزار تومان بود با چهارده زنجیر فیل برای سلطان عثمانی و معادل همان هدایای دیگر برای ملکه روسیه بتوسط دو نفر نماینده مخصوص به استانبول و پترزبورگ فرستاد .
در ۱۱۶۰ هم يك مقدار دیگر هدایا که قیمت آن به ۲۳۰ و ۲۸۶ تومان میرسید با چند زنجیر فیل دیگر برای سلطان عثمانی فرستاد .

بزرگترین ساعت‌های دنیا

اخیراً در یکی از خیابانهای شهر نیویورک ساعتی ساخته شده است ، که در دنیا از حیث عظمت عظیم‌الظیر میباشد . این ساعت را بشکل کثیر الاضلاع ، از چوب و فولاد ساخته اند . صفحه آن مشبك است . قسمتی که از پشت ساعت هم میتوان عقربکهای آن را بخوبی مشاهده نمود . محیط صفحه چهل متر و طول عقربك بزرگ شش متر است .

در اطراف عقربکها یکرديف چراغ برق موجود است که شبها روشن شده و با آنها میچرخد . پاك کردن صفحه درموقعی که ساعت مشغول کار است خیلی خطرناک میباشد . و عملجات مجبورند که همیشه خود را درعقب عقربك بزرگ قرار دهند .

چون این عقربك که ۳۰۰ كيلو گرم (نود و هفت من ونیم) وزن آنست . در هر دقیقه يك حرکت هفتاد سانتیمتری مینماید و البته اگر کسی درجلو آن باشد . بخیبان پرتاب خواهد نمود ،